

Якубовський С. О.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин*

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Ломачинська І. А.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
та історії економічної думки*

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Хаддад К. Б.

*студентка магістратури спеціальності
«Міжнародні економічні відносини»*

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Yakubovskiy S. O.

*Doctor of Science (Economics), Professor,
Head of the Department of World Economy
and International Economic Relations
Odessa I.I. Mechnikov National University*

Lomachynska I. A.

*PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor Head of the Department of Economical Theory
and the History of Economical Thought
Odessa I.I. Mechnikov National University*

Khaddad Karina

*Student of the MA Program in International Economic Relations
Odessa I.I. Mechnikov National University*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ АВСТРІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

DEVELOPMENT OF AUSTRIAN BANKING SYSTEM IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Анотація. У статті досліджено сучасний банківський сектор Австрії, який є одним із найбільш розвинених в Європейському Союзі. Виявлено особливості сучасної інституційної та функціональної структури банківського сектору країни, стратегій функціонування банківських установ у сучасних умовах. Здійснено аналіз стійкості кредитних установ у 2005–2016 рр. Виявлено ризики банківської системи Австрії в посткризовий період та у сучасних умовах.

Ключові слова: банківська система, стратегії банківських установ, інтернаціоналізація банківської діяльності, Австрія, Базель III.

Постановка проблеми. Історично в Австрії, як і в багатьох інших країнах континентальної Європи, сформувалася фінансова система, заснована на банках. Саме банки мають можливість поєднувати комерційну та інвестиційну діяльність, надаючи весь спектр фінансових послуг. Інші сегменти фінансової системи – ринок цінних паперів, пенсійних заощаджень, страховий сектор та інші – розвинуті меншою мірою. В Австрії один із найвищих коефіцієнтів покриття населення банківськими послугами – 98%. Розміщення коштів на депозити банків – це найпоширеніший спосіб інвестування для австрійців. Хоча рівень заощаджень нижче середньоєвропейського (2015 р. – 6,9%). Залучення банківських позик – традиційне джерело фінансування для австрійських компаній (на них припадає більше третини пасивів нефінансових компаній). Основним джерелом рефінансування економіки Австрії є домогосподарства, зокрема їх фінансові активи в 2015 р. досягли 602 млрд. євро, або 177% ВВП, заборгованість домогосподарств при цьому на рівні 50% ВВП [1].

Австрія демонструє успішну політику відновлення стійкості фінансової системи внаслідок світової фінан-

сової кризи 2008 р. Особливістю стратегій її фінансових установ є гнучкість, активна експансія в країни Центральної, Східної, Південно-Східної Європи (ЦСПСЕ). Це зумовлює інтерес до аналізу банківської системи Австрії як із погляду вивчення позитивного досвіду, так і стратегічного партнера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку і забезпечення стійкості національних банківських систем, зокрема Австрії, у вітчизняній спеціалізованій літературі розглядають такі науковці, як Ж. Довгань, Л. Евтух, В. Коваленко, В. Корнєєв, Н. Корецька, Р. Левченко, В. Міщенко, О. Хаб'юк, О. Чуб та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, низка питань потребує подальшого дослідження в контексті сучасних змін світового та європейського економічного і фінансового середовища. Актуальним є дослідження трансформації стратегій розвитку діяльності австрійських банківських установ, зокрема на ринку інших країн, в умовах посткризового відновлення, посилення нагляду відповідно до Базель III.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей сучасного розвитку банківських установ Австрії, вияв-

ленні особливостей функціонування банківської системи країни у посткризовий період.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Австрії поширене перехресне володіння власністю між нефінансовими корпораціями, а також усередині фінансового сектора. При цьому на відміну від Німеччини банки не є держателями значних пакетів акцій нефінансових корпорацій. Сучасний банківський сектор Австрії включає 764 банки і 4 255 банківських відділень; рівень концентрації банківської діяльності в країні досить високий: майже три чверті обсягу активів усієї системи припадає на найбільші банки країни: Bank Austria, Erste Group, Raiffeisen Bank International, Raiffeisenlandesbank Oberosterreich, Raiffeisenlandesbank NiederoesterreichWien.

На практиці майже всі банки універсальні. У кількісному вимірі найбільшу частку займає сектор кооперативних банків Raiffeisen і Volksbank (498 і 53 відповідно), акціонерних і приватних банків (42), ощадних інститутів (49), а також банків спеціального призначення (78). У цілому на ці чотири сегменти припадає понад 90% ринку банківських послуг Австрії. Значну частку також займають кредитні інститути країн-членів, що входять в Європейську економічну зону і здійснюють діяльність на території Австрії відповідно до чинного банківського законодавства країни, зокрема згідно зі ст. 9-11 Закону «Про банки» [2].

Останні кардинальні зміни в банківському законодавстві відбулися в 2008 р., коли фінансові скандали, пов'язані з австрійськими фінансовими установами, підірвали довіру інвесторів до фінансової системи Австрії. У результаті розроблені та впроваджені нові механізми фінансового регулювання в ЄС, зокрема Базель III, які передбачають поступове підвищення вимог до власного капіталу банківських установ, якості управління ризиками, впровадження управління ліквідністю банківських установ, забезпечення стійкості фінансової системи тощо. Загальна відповідальність за фінансовий сектор країни сьогодні покладена на Міністерство фінансів, а практична реалізація надзору за установами фінансового сектору – на Австрійський національний банк і Відомство по надзору за фінансовими ринками.

Австрійські банки постійно зміцнюють свої позиції щодо капіталізації протягом останніх років. Зокрема, в кінці 2014 р співвідношення капіталу першого рівня до скупних активів зважених на рівень ризику становило 11,8%, що більш ніж на 4% з початку фінансової кризи 2008 р. На кінець 2015 р. показник становив 12,8% за загального коефіцієнту достатності капіталу в розмірі

16,3% (нижче середньоєвропейського рівня). Загальні консолідовані активи австрійських банків становлять 1 079 млрд. євро (330% ВВП), за винятком активів іноземних підрозділів у країнах – 270% (на 01.01.2015) [2]. Водночас рівень капіталізації австрійських банків, як і раніше, залишається нижчим, ніж у їхніх зарубіжних аналогів.

Для банківських інституцій Австрії характерні такі особливі риси: високий рівень банківської секретності; австрійські банки, як правило, набагато більш ліберальні, ніж банки більшості інших країн ЄС; високий рівень якості послуг з управління приватним капіталом, тоді як розрахункові рахунки в австрійському банку привабливі переважно з погляду іміджу і, відповідно, цікаві лише великим компаніям; можливість створення приватних фондів з управління майном і активами засновників [3].

Основними ризиками для фінансової стабільності банків Австрії залишаються ризики, пов'язані з достатністю капіталу і рівнем ліквідності, незважаючи на те що вони дещо поліпшуються. Слід зазначити, що європейські банки продовжують працювати в умовах слабого економічного зростання, низької рентабельності, високого кредитного ризику, низьких процентних ставок і, як наслідок, зниження прибутку. Перспективою для зростання залишається необхідність зниження ризиків як країн Єврозони, так і країн ЦСПСЄ.

На початок 2016 р. вимоги австрійських банків-резидентів до іноземних банків становили 495 млрд. євро, з яких 66% – до країн ЦСПСЄ (табл. 1). Взагалі вимоги австрійських банків-резидентів до резидентів країн ЦСПСЄ становлять 22% від вимог банківських установ ЄС-15.

Австрійські банки відіграють ключову роль і здатні запропонувати спеціалізовані послуги у країнах ЦСПСЄ. Слід зазначити, що австрійські банки одними з перших почали експансію на ці ринки, географічно й історично тісно пов'язані з Австрією, – із середини 1980-х років. Вихід на нові сегменти здійснювався шляхом відкриття філій австрійських банків; на другому етапі (друга половина 1990-х років), коли в країнах ЦСПСЄ почалася приватизація, – шляхом придбання часток у кредитних установах [4; 5]. У результаті до теперішнього часу австрійські банки стали одними з ключових учасників банківських ринків країн ЦСПСЄ і Союзу Незалежних Держав (СНД) і протягом останніх двадцяти років проводять особливо активну експансію на ринках ЦСПСЄ, особливо в Чехії, Угорщині, Словаччині, Хорватії, Польщі, Словенії, Латвії, Україні, Росії.

Таблиця 1

Консолідовані іноземні вимоги австрійських банків на 31.03.2016

Місце	Країна	млрд євро	Місце	Країна	млрд євро	Місце	Країна	млрд євро	Місце	Країна	млрд євро
1	Чехія	50,4	11	Італія	6,2	21	Албанія	1,7	31	Косово	0,6
2	Німеччина	35,5	12	Швейцарія	5,4	22	Бельгія	1,7	32	Португалія	0,4
3	Словаччина	28,6	13	Іспанія	4,8	23	Данія	1,3	33	Чорногорія	0,4
4	Румунія	23,3	14	Словаччина	4,5	24	Кіпр	1,3	34	Македонія	0,3
5	Польща	18,9	15	Нідерланди	4,4	25	Білорусь	1,2	35	Мальта	0,3
6	Хорватія	17,5	16	Сербія	4,0	26	Фінляндія	1,2	36	Греція	0,2
7	Угорщина	14,9	17	Люксембург	3,7	27	Швеція	1,0	37	Латвія	0,1
8	Велика Британія	12,9	18	Болгарія	3,3	28	Ірландія	0,9	38	Литва	0,1
9	Росія	9,3	19	Боснія і Герцеговина	3,2	29	Туреччина	0,9	39	Молдова	0,2
10	Франція	7,9	20	Україна	2,3	30	Норвегія	0,8	40	Естонія	0,01

Джерело: складено на основі [1]

Так, 11 австрійських банківських груп (лідери серед них – UniCredit Bank Austria AG, Erste Group Bank AG, Raiffeisen Zentralbank Österreich AG, Österreichische Volksgesellschaft, Österreichische Kontrollbank AG, Raiffeisen Holding Niederösterreich-Wien, BAWAG P.S.K. і HGAA) входять до числа найбільших іноземних інвесторів у банківські активи в регіоні ЦПСЄ.

Вибір стратегії зумовлений тим, що внутрішній ринок банківських послуг в Австрії невеликий, а зміцнити позиції в промислово розвинених країнах заважає високий рівень конкуренції. Додатковим стимулом для виходу на ринки ЦПСЄ стали проблеми, викликані започаткованим 2000 р. спадом на світових фондових ринках і уповільненням зростання у великих економіках світу. В одній тільки Німеччині, яка традиційно надає комерційним банкам Австрії та Швейцарії чималу частку закордонних клієнтів, кількість банкрутств перевищила багаторічні рекорди. Тим часом ринок банківських послуг у постсоціалістичних країнах демонстрував високі темпи зростання.

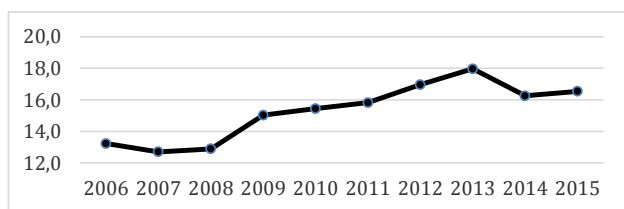

Рис. 1. Нормативний капітал до зважених за ризиком активів, % [6]

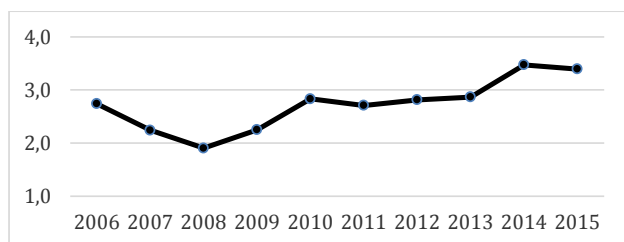

Рис. 2. Непрацюючі кредити до загального обсягу кредитів, % [6]

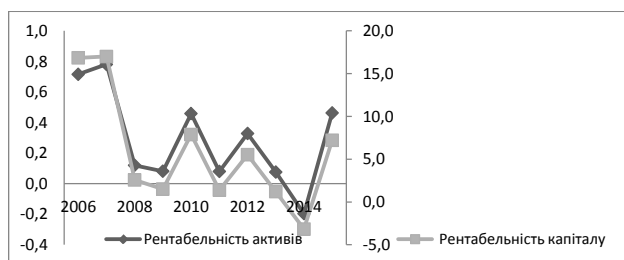

Рис. 3. Рентабельність активів і власного капіталу депозитних установ, % [6]

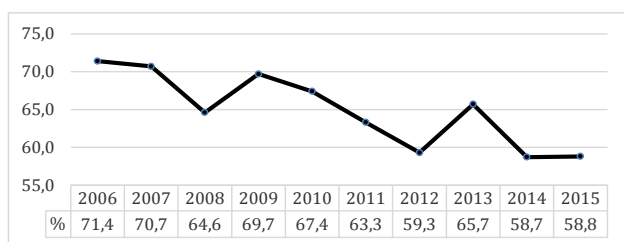

Рис. 4. Процентна маржа до валового доходу, % [6]

Водночас місцеві кредитні інститути, як правило, недостатньо сильні для протистояння західним конкурентам. Із цієї причини австрійців не зупинили навіть підвищені ризики, традиційно супутні виходу на ринки, що розвиваються. Австрійські інвестори стали швидко зміцнювати свої позиції, відкриваючи в країнах ЦПСЄ відділення та купуючи місцеві банки, ці вкладення почали швидко приносити дивіденди. Наприклад, Bank Austria Creditanstalt близько 30% своїх доходів отримує від операцій у ЦПСЄ. Якщо в 1990-х роках австрійські банки працювали, головним чином, із присутніми у ЦПСЄ західними транснаціональними компаніями, то зараз вони обслуговують і місцевих корпоративних клієнтів, а також фізичних осіб.

Банківський бізнес у ЦПСЄ є основним джерелом прибутку, незважаючи на тимчасове скорочення прибутку, діяльність дочірніх австрійських банків у ЦПСЄ залишається й надалі важливою, хоча отримання більш високих прибутків супроводжується і більш високими ризиками на деяких ринках. В останні роки австрійські банки розширили свою присутність у Туреччині, водночас скоротивши свою експозицію в Україні, Румунії шляхом продажу дочірніх банків. Найбільшу рентабельність в останні роки демонструють «дочки» австрійських банків у Чехії, Словаччині, Туреччині, стабільну – у Чехії, Словаччині, нестабільну – у Румунії, негативні результати – в Україні, Хорватії.

Проте негативний вплив зниження рентабельності австрійських дочірніх банківських установ у ЦПСЄ пом'якшили деякі особливості банківської системи Австрії. Зокрема, по-перше, традиційно тісні зв'язки австрійських банків із клієнтами. По-друге, це прихильність бізнес-моделі «емігуйте і тримайте», згідно з якою активи банку залишаються на його балансі, їх структуризація і перепродаж не відбувається. По-третє, для Австрії характерний низький рівень залучення банків в операції зі структурованими продуктами. По-четверте, у країні явно виражена стратегічна орієнтація банків на роздрібний бізнес, що в умовах нестабільності спричиняє зміни інвестиційних переваг на користь збільшення обсягу депозитів, що, відповідно, стає важливим джерелом ліквідності для банківської сфери. По-п'яте, для Австрії характерна багаторівнева система організації окремих секторів банківської системи. Зокрема, присутність у секторах кооперативних та ощадних банків центральних інститутів, що надають допомогу локальним банкам відповідного сектора, підвищує стійкість банківської системи. У період нестабільності проблеми банків з ліквідністю вирішувалися в межах конкретного сектора, що, відповідно, зменшувало їх залежність від ситуації на міжбанківському ринку. По-шосте, у період кризи Австрія прийняла пакет заходів щодо підтримки стабільності банківського сектора, спрямованих на забезпечення ліквідності, зміцнення капіталу банків. Також для забезпечення ефективності й комплексності заходів макропруденційного нагляду та грошово-кредитної політики було створено Раду з фінансової стабільності ринку (FMSB).

Розглянемо основні індикатори фінансової стійкості Австрії, які включають показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору нефінансових корпорацій, сектору домогосподарств. Дані містять інформацію про основні індикатори фінансової стійкості депозитних корпорацій (банків) щодо достатності капіталу, якості активів, прибутку та рентабельності, ліквідності, чутливості до ринкового ризику і рекомендовані індикатори фінансової стійкості.

Відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ризиком, (визначений Базельською угодою щодо

норми власного капіталу) демонструє достатність капіталу депозитних установ (рис. 1). Протягом 2005–2015 рр. показник у цілому зростає від 12,7% до 18% за винятком 2007 р., 2014–2015 рр. Враховуючи, що за нормативами Базеля це співвідношення має становити 8%, можна засвідчити, що показник перевищує норматив більш, ніж удвічі, що є позитивною оцінкою стійкості фінансової системи Австрії.

Динаміка частки непрацюючих кредитів у загальному обсязі кредитів Австрії (рис. 2) демонструє, що з 2006 до 2008 р. цей показник знизився з 2,7% до 1,9%, що є позитивним. Однак починаючи з 2008 р. він демонструє зростання. Так, із 2008 р. співвідношення непрацюючих кредитів до сумарної вартості всіх кредитів збільшилося з 1,9% у 2008 р. до 3,4% у 2015 р.

У цілому динаміка частки непрацюючих кредитів у загальному обсязі кредитів указує на погіршення якості кредитного портфеля австрійських фінансових установ, передусім іноземних дочірніх установ у країнах ЦСПСЄ, у тому числі й в Україні.

Рентабельність активів і власного капіталу (співвідношення чистого доходу (валового доходу за вирахуванням валових витрат) до середньої вартості активів/капіталу за той же період) депозитних установ (рис 3.) застосовуються для оцінки ефективності використання капіталу фінансовими установами.

Цей коефіцієнт слід інтерпретувати разом із показником достатності капіталу (рис. 1), оскільки вони мають зворотну залежність між собою. Висока рентабельність, як правило, досягається за рахунок високого ризику, і навпаки. У 2006 і 2007 рр. коефіцієнт рентабельності власного капіталу має високі показники – 16,8% і 17% відповідно. У 2008 р. коефіцієнт знизився до 2,6%, а в 2009 р. – до 1,5%. У подальшому його динаміка нестабільна. Зростання в окремі періоди пояснюється, у тому числі, високим і зростаючим рівнем капіталізації. У 2014 р. показник рентабельності власного капіталу має негативне значення – -3,2%. Негативний чистий результат у 2013 р. став наслідком списань у гудвіл банківських філій у ЦСПСЄ і збитків Нуро Alpe Adria International. Коригування гудвілу відображає, насамперед, більш слабкі перспективи зростання і слабкі макроекономічні умови в ЦСПСЄ. При цьому основними ризиками залишаються: порівняно слабка продуктивність і рентабельність вітчизняного бізнесу, концентрація прибутку в невеликій кількості країн ЦСПСЄ, рівень капіталізації банків Австрії є недостатньо високим [1]. У 2015 р. коефіцієнт відновив позитивне значення, збільшившись до 7,2%. У цілому рентабельність власного капіталу в динаміці (2006–2015 рр.) демонструє зниження довгострокової стійкості депозитних установ в Австрії.

Чистий прибуток австрійських банків у 2015 р. значно збільшився – до 5,2 млрд. євро, що є найвищим показником із 2008 р. Зростання рентабельності було зумовлено передусім зниженням кредитного ризику і списанням заборгованості. Хоча чистий процентний дохід усе ще перебуває під тиском зниження рентабельності в країнах ЦСПСЄ. Внутрішній банківський сектор Австрії у цілому характеризується низькою рентабельністю, низькою кредитною активністю, високими витратами в результаті високої розгалуженості мережі філій.

Рентабельність активів депозитних установ у 2006–2007 рр. становить 0,7% і 0,8% відповідно. У 2008 р. показник знизився до 0,1%. У посткризовий період динаміка рентабельності активів нестійка. У 2014 р. взагалі

можна спостерігати негативне значення – -0,2%. Динаміка рентабельності активів депозитних установ тісно корелює з динамікою рентабельності власного капіталу. У цілому слід відзначити загальне зниження ефективності використання активів депозитними установами Австрії в останні роки.

На рис. 4 представлено співвідношення процентної маржі до валового доходу Австрії.

Протягом 2006–2016 рр. показник частки чистого процентного прибутку у валовому доході скорочується з 72% до 59%, що свідчить про зниження процентних доходів у загальних доходах депозитних установ Австрії. Винятком є 2009 і 2013 рр., коли цей коефіцієнт збільшується більше ніж на 5% відносно попередніх періодів (69,7% у 2008 р., 65,7% у 2013 р.), що можна пояснити динамікою співвідношення власного капіталу до активів. Зокрема, збільшення обсягу власного капіталу щодо активів призводить до зниження потреб у залученні позикових коштів. Це зумовлює зменшення процентних витрат і, відповідно, збільшення чистих процентних доходів. Саме це спостерігається в 2009 і 2013 рр. у депозитних установ Австрії.

Слід зазначити, що австрійські банкіри часто досягають на практиці вищих прибутків, аніж більшість їхніх швейцарських колег, а комісії за управління коштами клієнтів набагато нижчі, ніж у тій же Швейцарії. Крім того, як заявляють фахівці, австрійські банкіри, як правило, працюють набагато оперативніше своїх європейських колег (за винятком Ліхтенштейну і деяких банків Швейцарії). Всі операції відбуваються практично в режимі реального часу, інтерфейс більшості австрійських систем Інтернет-банкінгу достатньо нескладний в управлінні.

Висновки. Отже, в Австрії склалася розвинена кредитно-фінансова система, що включає банки, ощадні каси, спеціалізовані кредитні інститути й інші кредитно-фінансові установи. Домінуючим сегментом є банківський сектор, який, своєю чергою, є одним із найбільших реципієнтів ПІІ в країні. Банківська система Австрії є однією з найбільш розгалужених. У країні один із найвищих рівнів покриття населення банківськими послугами. Найпоширенішим способом інвестування австрійців є депозити в банки, хоча рівень заощаджень нижче середньоевропейського. При цьому залучення банківських позик – традиційне джерело фінансування для австрійських компаній. Основним джерелом рефінансування економіки Австрії є домогосподарства.

Австрійські банки здійснюють активну експансію на ринки інших держав. Саме вони одними з перших прийшли на ринки ЦСПСЄ, постсоціалістичних країн переважно шляхом придбання часток у кредитних установах. У результаті австрійські банки стали одними з ключових учасників банківських ринків Чехії, Угорщини, Словаччини, Хорватії, Польщі, Словенії, Латвії, України, Росії.

У посткризовий період основними ризиками для фінансової стабільності банків Австрії залишаються ризики, пов'язані з достатністю капіталу і рівнем ліквідності, незважаючи на те що вони дещо поліпшуються. Австрійські кредитні установи продовжують працювати в умовах слабого економічного зростання, низької рентабельності, високого кредитного ризику, низьких процентних ставок і, як наслідок, зниження прибутку. Сьогодні банківська система Австрії знаходиться у процесі відновлення і, згідно із стрес-тестами Національного банку Австрії, у цілому демонструє стійкість до макроекономічних шоків, хоча існує ймовірність виникнення проблем на рівні окремих кредитних організацій.

Список використаних джерел:

1. Facts on Austria and ITS Banks. Oesterreichische Nationalbank, 2016. 33 p.
2. Federal Banking Act (Bankwesengesetz – BWG). 2009. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex1_finalcountryreport_at-3-austrian%20banking%20act_en.pdf.
3. Левченко Р.В. Особливості діяльності банків Австрії в Центральній, Східній і Південно-Східній Європі. Економічний аналіз. 2015. Т. 21. № 1. С. 179–184.
4. Запотічна Р.А. Особливості діяльності транснаціональних банків у країнах Центрально-Східної Європи. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 6. С. 22–26.
5. Євтух Л., Швед І. Світовий досвід забезпечення стабільності банківської системи. Вісник Університету банківської справи. 2016. № 1–2(25–26). С. 18–23.
6. International Financial Statistics. Data by country: Austria / International Monetary Fund. URL: <http://data.imf.org/regular.aspx?key=60998113>.

Аннотація. В статтю досліджено сучасний банківський сектор Австрії, який є одним із найбільш розвинутих в Європейському Союзі. Виявлені особливості сучасної інституціональної і функціональної структури банківського сектора країни, стратегій функціонування банківських установ в сучасних умовах. Проведено аналіз стійкості кредитних установ в 2005–2016 рр. Виявлені ризики банківської системи Австрії в посткризовий період і в сучасних умовах.

Ключевые слова: банківська система, стратегії банківських установ, інтернаціоналізація банківської діяльності, Австрія, Базель III.

Summary. The article investigates Austrian modern banking sector, which is one of the most developed in the European Union. The features of the modern institutional and functional structure of the banking sector of the country, the strategies of functioning of banking institutions in modern conditions are revealed. The analysis of the credit institutions stability in 2005–2016 was carried out. The article also uncovers the risks of Austrian banking system in the post-crisis period and in modern conditions as well.

Key words: Banking System, Strategies of Banking Institutions, Internationalization of Banking Activity, Austria, Basel III.